

RUSÇA DEYİM SÖZLÜKLERİNİN KURAMSAL VE UYGULAMA SORUNLARI

Ümmügülüm DOHMAN*

Öz

Bu çalışmanın konusunu Rusça deyim sözlüklerinin kuramsal ve uygulama sorunları oluşturmaktadır. Deyim sözlüklerinin hazırlanmasında ne tür kuramsal ve uygulama sorunlarının bulunduğu sorusu bu araştırmanın çıkış noktasıdır. Bu sorudan hareketle çalışmanın amacı deyim sözlüklerinin hazırlanmasında karşılaşılan kuramsal ve uygulama sorunlarını inceleyerek seçilen örnek deyim madde başlarını değerlendirmektir. Araştırma kaynakları olarak Rus dilbilim çalışmalarında öne çıkan Rusça sözlükbilim ve deyimbilim kaynakları ile Rusça deyim sözlükleri incelenmiştir. Çalışmada deyim sözlüklerinin kuramsal sorunları arasında yer alan, deyimlerin seçimi, açıklama kriterleri, deyimler hakkında verilen bilginin hacmi, sözlükteki yerleşim düzeni, deyim madde başının yapısı, madde başıyla ilgili örneklerin gösterilmesi gibi hususlar üzerinde durularak bu sorunların çözümüne yönelik yaklaşımlar betimleme ve karşılaştırma yöntemleriyle incelenmiştir. Bulgular bölümünde biri açıklamalı sözlük, üçü deyim sözlüğü olmak üzere farklı Rusça sözlüklerden seçilen aynı deyim madde başları yapı ve içerik açısından değerlendirilmiştir. Söz konusu sözlüklerin incelenmesi ve değerlendirilmesi sonucunda deyim sözlüklerinin hacminin ve sınırının belirlenmesi, bu noktada deyimlerin tespiti ve sözlükte nasıl yer alacağına planlanması, deyim madde başının seçimi gibi hususların dikkate alınması gerektiği gibi sonuçlar elde edilmiş ve önerilerde bulunulmuştur. Çalışmanın sadece Rusça değil diğer dillerde hazırlanan deyim sözlüklerinin kuramsal ve uygulama sorunlarına farklı bir bakış açısı getireceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: *Deyim, Deyimsözlükbilim, Deyim Sözlüğü, Deyim Sözlüklerinde Madde Başı, Sözlükbilim, Rusça.*

THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS OF RUSSIAN IDIOM DICTIONARIES

Abstract

The focus of this study is on the theoretical and practical problems related to Russian idiom dictionaries. The question of what kinds of theoretical and practical problems exist in the preparation of idiom dictionaries forms the basis of this research. The aim of this study is to examine the theoretical and practical problems encountered in the preparation of idiom dictionaries, and to evaluate selected idiom entries. The sources for this research include prominent Russian lexicography and phraseology studies, as well as Russian idiom dictionaries. In the study, the theoretical problems of idiom dictionaries, such as the selection of idioms, explanation criteria, the volume of information about idioms, the layout of the dictionary, the structure of the idiom item headings, and the presentation of examples related to the item headings are emphasized, and the approaches to solving these problems are examined by descriptive and comparative methods. In the findings section, the study examines the same idiom entries taken from various Russian dictionaries, including one explanatory dictionary and three idiom dictionaries, assessing their structure and content. After examining and assessing the dictionaries, recommendations were made regarding the limits and volume of the idiom dictionaries, as well as how idioms should be identified and included in the dictionary, and how to choose the idiom entry. It is considered that this study will offer a different perspective on the theoretical and practical problems of idiom dictionaries prepared not only in Russian but also in other languages.

Keywords: *Idiom, Phraseography, Idiom Dictionary, Article Headings in Idiom Dictionaries, Lexicography, Russian.*

*Öğr. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, EDİRNE.
e-posta: ugulsumdohman@trakya.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0003-3713-7521>)

1. GİRİŞ

Sözlük, bir dilin rehberidir. Toplumun maddi ve manevi kültürünü yansıtan bir hazinedir. “Sözlük, bir ya da birden fazla toplumun dilini, geçmişten günümüze yaşayışını, geleneklerini, inançlarını, dil dünya görüşünü, tarihini, siyasî gelişmelerini, bilim, teknik ve sanattaki ilerlemelerini sözcükler aracılığıyla, alfabetik, tematik vb. belirli bir yerleşim düzenine göre kaydeden ve yansıtan bir eserdir.” (Dohman, 2021: 34-35). 1940’lı yıllarda L. V. Şçerba’nın (2004) “Genel Sözlükbilim Kuramı Denemesi” (*Опыт общей теории лексикографии*) adlı çalışmasıyla sözlükbilimin bilimsel bir statüye kavuşması ve sözlükbilimin kuramlarını oluşturma yönünde ilk adımın atılmasıyla, sözlükbilim bir dilbilim dalı olarak kabul edilmiş ve kuramsal çalışmalar hız kazanmıştır. Sözlükbilimin kuramsal açıdan gelişimi farklı türdeki sözlüklerin kuramsal temeller çerçevesinde hazırlanması yolunu açmıştır. Dolayısıyla genel sözlükbilim kendi içerisinde alt dallara ayrılmıştır. Neredeyse her sözlük türü kendi adıyla anılan sözlükbilim dalı içerisinde incelenmeye başlanmıştır. Söz gelimi etimolojik sözlükler genel sözlükbilimin bir dalı olan etimolojik sözlükbilim, eğitici sözlükler ise eğitici sözlükbilim alanı içerisinde incelenmektedir. Deyim sözlüklerinin kuramsal ve uygulama sorunlarıyla ise Rusçada *фразаография – frazeografiya* terimiyle anılan “deyim sözlükbilim” alanı ilgilenmektedir. “Deyim sözlükbilim”¹ alanı İngilizcede de “*phraseography*” ya da “*phraseological lexicography*” terimleriyle bilinmektedir (Hartmann ve Gregory, 2002: 109).

1.1. Problem Durumu

Bir sözlük hazırlamak zor ve çaba gerektiren kuramsal ve uygulamalı bir çalışmadır. Sözlüğün oluşum planı yapılırken kuramsal ilkeleri düşünülmesi ve uygulamaya dönüştürürken kuramsal plan doğrultusunda hareket edilmelidir. Alanyazın taraması yapıldığında Türkçede, Rusça deyim sözlüklerinin kuramsal ve uygulama sorunlarıyla ilgili araştırmaların yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda Rusça deyim sözlüklerinin hazırlanmasında ne tür kuramsal ve uygulama sorunlarının bulunduğu sorusu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Rusça deyim sözlüklerinin hazırlanmasında karşılaşılan kuramsal ve uygulama sorunlarını incelemek ve seçilen deyim sözlüklerindeki madde başlarının yapısını ve içeriğini değerlendirmektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Rusça deyim sözlüklerinin kuramsal ve uygulama sorunlarıyla ilgili verilen yaklaşımlar, bulgular, tespitler ve sonuçlar yalnızca Rusça deyim sözlüklerinin hazırlanmasında değil diğer dillerin deyim sözlüklerinin hazırlanmasına da kaynak sağlayacaktır. Bununla birlikte yaklaşımlar, bulgular, tespitler ve sonuçlar diğer sözlük türlerinin kuramsal ve uygulama sorunlarının çözümüne de ışık tutabilir.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma kuramsal bir çalışmadır. Araştırma kaynakları olarak Rus dilbilim çalışmalarında öne çıkan Rusça sözlükbilim ve deyimbilim kaynakları ile Rusça deyim sözlükleri incelenmiştir. Deyim sözlüklerinin kuramsal ve uygulama sorunlarını tespit edebilmek için ilk önce deyim sözlüğünün çeşitli tanımları verilmiş ve deyim sözlüklerinin tarihî gelişimi açıklanmıştır. Çalışmada deyim sözlüklerinin kuramsal sorunları arasında yer alan, deyimlerin seçimi, açıklama kriterleri, deyimler hakkında verilen bilginin hacmi, sözlükteki yerleşim düzeni, deyim madde başının yapısı, madde başıyla ilgili örneklerin gösterilmesi gibi kuramsal ve uygulama sorunları üzerinde durularak bu sorunların çözümüne yönelik yaklaşımlar sunulmuştur. Bu noktada A. İ. Molotkov, E. F. Arsenteva, A. M. Babkin, S. İ. Ojegov gibi bilim insanlarının ilgili konuya dair görüşleri betimleme ve karşılaştırma yöntemiyle verilmiş ve değerlendirilmiştir. Bulgular bölümünde biri açıklamalı sözlük, üçü deyim sözlüğü olmak üzere farklı Rusça sözlüklerden seçilen aynı deyim madde başlarına yer verilerek karşılaştırma imkânı sunulmuştur.

2. DEYİM SÖZLÜĞÜNÜN TANIMI

Deyimlerin incelenip bir araya getirilerek listeler şeklinde oluşturulduğu deyim sözlüklerinin bilim insanları tarafından çeşitli tanımları yapılmaktadır. Rus dilbilimci, deyimbilimci, etimolog N. M. Şanskiy (1985: 10), “*Deyim sözlüğünde, deyimlerin anlamları, sözcüksel birleşimleri, dilbilgisel biçimlerinin özellikleri, anlatımsal ve*

¹ Türkçede rastlanmayan bu terim tarafımızca önerilmekte olup tartışmaya ve geliştirilmeye açıktır.

üslup etiketleri gösterilmelidir.” ifadesiyle deyim sözlüğünün özelliklerini tanımlamaktadır. Dilbilimci L. P. Krisin (2007: 221), deyim sözlüğünü, “Bağımlı söz öbeklerinin anlamlarının tanımlandığı, deyimlerin üslup özelliklerinin belirtildiği ve bazı deyimlerin kökeninin gösterildiği açıklamalı bir sözlüktür.” şeklinde açıklamaktadır. Sözlükbilimci V. V. Dubičinskiy (2009: 298-299) deyim sözlüğünü, “Anlamsal içeriğiyle ve belirli sözcüksel-dilbilgisel oluşumuyla sabit bir oranda belirlenmiş olan sözde yeniden üretilen anlamsal açıdan bağımlı söz öbeklerini toplayan ve açıklayan bir sözlük türüdür.” cümleleriyle tanımlamaktadır. Bize göre en genel ve açık tanımıyla deyim sözlüğü, “Amacına bağlı olarak deyimlerin anlamının, dilbilgisel özelliklerinin, kökeninin ve üslup özelliklerinin belirtilerek bir araya getirildiği açıklamalı bir sözlük türüdür.”

3. DEYİM SÖZLÜKLERİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Sözlükbilim geleneğinde deyimler² her zaman sözlüklere kaynak sağlayan dil birimleri olmuşlardır. Deyim sözlükleri bir tür olarak oluşmadan önce Orta Çağ’ın ansiklopedik sözlük türü olup “alfabe” anlamına gelen azbukovniklerde³ (азбуковник) ve açıklamalı sözlüklerde yer almışlardır. Bu çerçevede XVI. yüzyılın konuşma diline ait birkaç bağımlı sözcük grubunun “Moskovalıların Paris Sözlüğü 1586 Yılı” (Парижский словарь москвитов 1586 г.) adlı çalışmada açıklandığı bilinmektedir. XVIII. yüzyılın başında çevirmen, filolog ve bir matbaacı olan Fyodor Polikarpov’un “Üç Dilli Sözlük, Slav, Helen-Yunan ve Latince Sözler Hazinesi” (Лексикон трехязычный, сиречь речений славенских, еллиногреческих и латинских сокровище) (1704) adlı çalışmasında da Petro dönemindeki eğitilmiş halkın diline ait birkaç düzine bağımlı sözcük grubunun tasvir edildiği bilinmektedir (Larin, 1977: 129-130). Anlaşıldığı üzere XVI. yüzyılın son yıllarından itibaren sözlüklerde deyimlere yer verilmiştir.

Atasözleri ve deyimleri içeren ilk basılı derleme ise ünlü Moskova Üniversitesi Profesörü A. A. Barsov tarafından 1770 yılında Moskova’da hazırlanan “4291 Kadim Rusça Atasözü Derlemesi”dir (Собрание 4291 древних российских пословиц). Ardından İ. M. Snegirev 18 listeden oluşan “Rusça Halk Atasözleri ve Kıssaları” (Русские народные пословицы и притчи) (1848), V. İ. Dal “Rus Halkının Atasözleri” (Пословицы русского народа) (1862) adlı çalışmaları yayımlamışlardır. S. V. Maksimov “Özlü Sözler” (Крылатые слова) (1890), M. İ. Mihelson “Yağın ve İsbetli (Yerinde) Sözler” (Ходячие и меткие слова) (1896) ve iki ciltlik “Rus Düşüncesi ve Sözü. Kendi ve Diğeri. Rusça Deyimlerin İncelenmesi. Mecazi Sözcükler ve Alegoriler Derlemesi” (Русская мысль и речь. Свое и чужое. Опыт русской фразеологии. Сборник образных слов и иносказаний) (I. Cilt: 1902, II. Cilt: 1902), S. Zaımovskiy “Özlü Sözler” (Крылатое слово) (1930), V. Z. Ovsyannikov “Edebî Söz. Çağdaş Açıklamalı Genel Edebiyat Dilinin Deyim Sözlüğü” (Литературная речь. Толковый словарь современной общелитературной фразеологии) (1933), N. S. Aşukin ve M. G. Aşukin “Özlü Sözler” (Крылатые слова) (1955), M. A. Bulatov, “Özlü Sözler” (Крылатые слова) (1958) adlı sözlük çalışmalarını hazırlamışlardır. S. İ. Ojevov’un (1974) “Deyimbilimin Yapısı Üzerine (Rusça Deyim Sözlüğü Projesi Çerçevesinde)” (О структуре фразеологии (в связи с проектом фразеологического словаря русского языка) adlı makalesinde belirttiği üzere deyimleri konu alan açıklamalı sözlüklerde D. N. Uşakov editörlüğünde 4 cilt şeklinde hazırlanan “Rus Dilinin Açıklamalı Sözlüğü” (Толковый словарь русского языка) (1935-1940) ele alış tarzıyla deyimleri sözlüğün bağımsız bir bölümü olarak sunmuştur. Uşakov’un sözlüğü ve deyimbilimin kurucusu sayılan V. V. Vinogradov’un deyimler üzerine gerçekleştirdiği araştırmalar uygulamalı sözlükbilim çalışmalarının gelişimine katkı sağlamış ve deyimler sözlüğünün bir tür olarak hazırlanmasının yolunu açmıştır. Rusça deyimleri tasvir eden ilk bilimsel çalışma, A. İ. Molotkov editörlüğünde L. A. Voynova, V. P. Jukov, Molotkov ve A. İ. Fedorov’un yazarlığında 1967 yılında tamamlanan “Rusça Deyimler Sözlüğü” (Фразеологический словарь русского языка) adlı eserdir (Kozirev ve Çernyak, 2015: 155). Ardından 1995 yılında Fedorov tarafından 2 cilt şeklinde “Rus Yazı Dilinin Deyimler Sözlüğü” (Фразеологический словарь русского литературного языка) yayımlanmıştır. Deyimbilimci V. N. Teliya’nın editörlüğünde hazırlanan “Rusça Deyimler Sözlüğü” (Словарь образных выражений русского языка) (1995) tematik ilkelere göre oluşturulan önemli deyim sözlükleri arasındadır. “Büyük Rusça Deyimler Sözlüğü” (Большой фразеологический словарь русского языка) (2006) ise İ. S. Brilyova, D. B. Gudkov, İ. V. Zaharenko, İ. V. Zıkova, S. B. Kabakova, M. L. Kovşova, V. V. Krasniñ ve V. N. Teliya tarafından tamamlanmıştır.

² Rus deyimbilimi ve Rusçadaki deyimlerle ilgili geniş bilgi için bk. Uluoğlu, M. (2002). “Rusçadaki Deyimlerin Genel Özellikleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 331-338; Ataklı-Saçak, F. (2020). *Rusçada Zıt Anlamlı Deyimler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi.

³ Azbukovnik, XVI. yüzyılın sonu ve XVII. yüzyılda alfabetik düzende hazırlanmış ansiklopedik sözlük türüdür (Dohman, 2021: 477).

1980’li yıllardan itibaren deyim sözlüklerinin kuramsal açıdan yetkinleşmesiyle birlikte dilbilimsel ve sözlükbilimsel çalışmaların gelişmesi neticesinde eğitim amaçlı okul deyim sözlükleri, etimolojik deyim sözlükleri, eş anlamlı deyim sözlükleri, iki dilli deyim sözlükleri gibi farklı türde deyim sözlükleri de oluşturulmuştur. Bu çerçevede R. İ. Yarantsev “Rusça Deyimler Sözlüğü-Kılavuzu” (*Словарь-справочник по русской фразеологии*) (1981), E. A. Bistrova, A. P. Okuneva ve N. M. Şanskiy “Eğitim Amaçlı Rusça Deyim Sözlüğü: Ulusal Okullarda Okuyan Öğrenciler İçin Yardımcı Ders Kitabı” (*Учебный фразеологический словарь русского языка: пособие для учащихся национальных школ*) (1984), V. P. Jukov, M. İ. Sidorenko, V. T. Şklyarova “Rusça Eş Anlamlı Deyimler Sözlüğü” (*Словарь фразеологических синонимов русского языка*) (1987), V. P. Felitsina ve V. M. Mokienko “Rusça Deyimler: Ülkedilbilimsel Sözlük” (*Русские фразеологизмы: лингвострановедческий словарь*) (1990) adlı çalışmaları hazırlamışlardır. V. P. Jukov, ilk iki baskısını kendisinin tamamladığı “Okul İçin Rusça Deyimler Sözlüğü”nün (*Школьный фразеологический словарь русского языка*) (1980) üçüncü baskısını A. V. Jukov ile 1994 yılında yayımlamıştır. A. K. Biriş, V. M. Mokienko ve L. İ. Stepanova tarafından “Rusça Deyimler Sözlüğü” (*Словарь русской фразеологии*) (1999), yine Biriş, Mokienko ve Stepanova tarafından “Rusça Eş Anlamlı Deyimler Sözlüğü” (*Словарь фразеологических синонимов русского языка*) (2001), N. M. Şanskiy, V. İ. Zimin ve A. V. Filipov tarafından “Rusça Deyimler Okul Sözlüğü: Sözcük Öbeklerinin Anlamı ve Kökeni” (*Школьный фразеологический словарь русского языка: Значение и происхождение словосочетаний*) (2001), N. V. Basko tarafından “Rus Sözünde Deyimler: Kılavuz Sözlük” (*Фразеологизмы в русской речи: словарь справочник*) (2002) hazırlanmıştır. İki dilli deyim sözlükleri çerçevesinde A. V. Kunin “Fransızca-Rusça Deyim Sözlüğü” (*Французско-русский фразеологический словарь*) (1963), M. T. Sadikova “Rusça-Özbekçe Deyim Sözlüğü” (*Русско-узбекский фразеологический словарь*) (1972), T. Z. Çerdantseva, Ya. İ. Retsker ve G. F. Zorko “İtalyanca-Rusça Deyim Sözlüğü” (*Итальянско-русский фразеологический словарь*) (1982), Z. G. Uraksin “Rusça-Başkurtça Deyim Sözlüğü” (*Русско-башкирский фразеологический словарь*) (1989) adlı iki dilli deyim sözlüklerini tamamlamışlardır. Burada adı geçmeyen daha birçok farklı türde deyim sözlüğü bulunmaktadır. Rus sözlükbilim geleneğinin zenginliği deyim sözlüklerine de yansımıştır.

4. DEYİM SÖZLÜKLERİNİN KURAMSAL SORUNLARI

Deyim sözlüklerinin hacminin belirlenmesi, deyim madde başlarının seçimi, yapısı, özellikleri, kaynakları ve yerleşim düzeni gibi hususlar deyim sözlüklerinin kuramsal sorunları arasında yer almaktadır. Deyimlere yalnızca deyim sözlüklerinde değil açıklamalı sözlükler gibi diğer sözlük türlerinde de rastlanmaktadır. Dolayısıyla farklı türdeki sözlükler için deyimlerin seçimi, açıklama kriterleri, deyimler hakkında verilen bilginin hacmi, sözlükteki yerleşim düzeni, deyim madde başının yapısı, madde başıyla ilgili örneklerin gösterilmesi gibi hususlar sözlüğün planında çizilmelidir. Bu çerçevede açıklamalı sözlüklerde, sözlüğün hacmine bağlı olarak deyimler genellikle gösterilmektedir. Açıklamalı sözlüklerde tanımlanan sözcüğün temel ve yan anlamları belirtildikten sonra sıklıkla “*, ♦” gibi simgelerle ilgili sözcüğün birleşimiyle oluşan deyimler gösterilmekte ve açıklanmaktadır. Bu çalışmada ise bir tür olarak deyim sözlükleri üzerinde durulduğundan deyim sözlüklerinde yer alan madde başlarının kriterleri hakkında bilgi verilmektedir. Bununla birlikte söz konusu kriterler açıklamalı sözlüklerdeki deyimlerin kuramsal ve uygulama sorunlarına da ışık tutmaktadır.

Deyim sözlüklerinin hazırlanması sırasında karşılaşılan sorunlara deyimbilimci A. İ. Molotkov (1977) “Rus Dilinde Deyimbilimin Temelleri” (*Основы фразеологии русского языка*) adlı kitabında değinmiştir. Bu kitapta araştırmacı deyim sözlükleri başta olmak üzere her türlü sözlük için deyimlerin sözlükbilimsel açıdan incelenmesinde üç ana sorunun ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Bu sorunları aşağıdaki gibi sıralamıştır:

1. Sözlükte yer alacak deyimlerin seçimi,
2. Sözlüğe dâhil olacak deyimlerin incelenmesi ya da açıklanması,
3. Deyimlerin sözlükte düzenlenişi (Molotkov, 1977: 256).

Deyimler en az iki sözcük ögesinden meydana geldiği için deyim sözlükte hangi ögeye göre sıralanacağı bir diğer sorundur. Bu bakımdan Molotkov deyimlerin sözlüğe yerleştirilmesi hususuna bazı yöntem önerilerinde bulunmuştur. Bu öneriler şu şekilde belirtilmiştir:

1. Anlamsal açıdan öne çıkan ana ögeye göre,
2. Dilbilgisel açıdan öne çıkan ana ögeye (isim, fiil, edat vb.) göre,
3. İlk ögeye göre,
4. Alfabetik düzene göre (Molotkov, 1977: 256).

Araştırmacı E. F. Arsenteva 2010'da hazırladığı "Çok Dilli Deyim Sözlüğü Oluşturulmasının Temel Sorunları" (*The Main Problems of Multilingual Phraseological Dictionary Compilation*) adlı makalesinde Molotkov gibi deyim sözlüklerinde deyimlerin madde başı olarak düzenlenmesi konusu üzerinde durmaktadır. Bu kapsamda Rusça deyim sözlüklerinin çoğunluğunda deyimlerin ana dilbilgisel (sözdizimsel) ögeye göre madde başı olarak düzenlendiğini ve bu ilkenin benimsendiğini belirtmektedir. Deyimin hangi ögesine göre madde başının belirleneceğini örnekler vererek açıklamaktadır:

1. Sözcük grubundan oluşan deyimler, isim, fiil, sıfat gibi ana öge altında sunulurlar. Örnek vermek gerekirse "başına buyruk, özgür kişi" (*вольный казак – volny kazak*) deyiminde ana öge "Kazak" (*казак – kazak*) sözcüğüdür. Dolayısıyla deyim sözlüğünde bu deyim, isim türündeki "Kazak" sözcüğü altında verilmelidir.

2. Deyim cümle yapısında özne-yüklem uyumuna göre madde başı seçilmektedir. Deyim özne-yüklem cümlesiye özne, madde başı olarak belirlenmektedir. Söz gelişi, "hali duman olmak" (*карта бума – karta bita*) deyiminde özne olan "kart, oyun kartı" (*карта – karta*) sözcüğü madde başıdır. Cümlenin öznesi yoksa madde başı olarak yüklem belirlenmektedir. Bir başka örnek olarak, "her zaman yarın demek, sürekli ertelemek" (*кормить завтраками – kormit zafrakami*)⁴ anlamlarına gelen deyimde özne olmadığı için "yedirmek, beslemek" (*кормить – kormit*) fiili madde başı olarak seçilmektedir.

3. Deyim iki ya da daha fazla homojen yapıya sahipse ilk öge madde başı olmaktadır. Bu bağlamda "mantar gibi üremek" (*расти как грибы – rasti kak griby*) deyiminde olduğu gibi karşılaştırma içeriyorsa "büyüme, yetişme" (*расти – rasti*) fiili madde başı olarak seçilmektedir.

Deyim sözlüklerinde madde başlarının özelliklerini kapsamlı bir şekilde açıklayan çalışmalardan biri de deyimbilimci, sözlükbilimci A. M. Babkin'e aittir. Bilim insanı, "Deyimbilim ve Sözlükbilim" (*Фразеология и лексикография*) adlı makalesinde deyim sözlüklerindeki madde başlarının niteliği, hacmi ve içeriği hakkında bilgi vermiştir. Deyim sözlüklerinin bir deyimini açıklamak, eş anlamını vermek ve üslup özelliklerini sunmak gibi amaçlarının olabileceğini belirtmiştir. Açıklama amacı taşıyan bir deyim sözlüğünde madde başlarının özelliğini ve içeriğini sekiz maddede sunmuştur. Söz konusu maddeleri aşağıda yer aldığı gibi açıklamıştır:

1. Madde başı,
2. Deyimin yalın halde verilmesi,
3. Deyimin anlamının açıklamalı bir şekilde sunulması,
4. Deyimin üslup özelliklerinin gösterilmesi,
5. Deyimle ilgili doğrulanmış alıntı ve örneklerin seçimi,
6. Deyimin tarihi-etimolojik niteliği hakkında bilgi,
7. Deyimin alındığı kaynağın belirtilmesi,
8. Açıklanan deyimün üslup özelliklerini tanımlamada yardımcı olması amacıyla deyimün en yakın eş anlamlısına işaret edilmesi (Babkin, 1964: 22).

Sözlükbilimci Babkin, yukarıda geçen son üç maddenin isteğe bağlı olabileceğini, sözlük yazarının ve sözlüğün amacına bağlı olarak dikkate alınabileceğini sözlerine eklemektedir.

⁴ Bu deyimün diğer anlamları: bugün git yarın gel diye atlatmak (oyalamak), vaatlerle beslemek.

Sözlükbilimci, üslupbilimci S. İ. Ojegov da ilk olarak 1957 yılında yayımlanan "Deyimbilimin Yapısı Üzerine (Rusça Deyim Sözlüğü Projesi Çerçevesinde)" adlı makalesinde deyim sözlüklerinin hazırlanmasına dair aşağıdaki önerilerde bulunmuştur:

1. Ana sözcük belirlenmeli ve ilgili deyim o ana sözcüğün altında verilmelidir.
2. Deyimin dilbilgisel özellikleri, yönetme⁵ ve sözdizimsel işlevleri gösterilmelidir.
3. Söz konusu deyimle ilgili başka deyimler varsa o deyimlere atıf yapılmalıdır.
4. İlgili deyimın anlamı kısaca açıklanmalı, bağlantılı tüm sözlükbirimsel varyantları ve işlevsel çeşitlilikleri gösterilmelidir.
5. Deyimin kullanım alanı üslup etiketleriyle vurgulanmalıdır.
6. Deyimlerin tarihî koşullarını açığa çıkarabilmek için kökeni gösterilebilir.
7. Deyimlerin kullanımı edebî, sanatsal ve bilimsel eserlerden seçilen örneklerle tanıklanmalıdır (Ojegov, 1974: 217-219).

Yukarıda sunulan bilgiler çerçevesinde araştırmacı Molotkov deyim sözlüklerinin üç ana sorununu tespit ederek en az iki sözcük ögesinden oluşan deyimın hangi ögeye göre madde başı olacağı hususuna yönelik çözümler sunmuştur. Arsenteva deyim sözlüklerinde deyimlerin madde başı olarak belirlenmesi sorununu örneklerle açıklamıştır. Babkin, sekiz ilkede deyim madde başıyla ilgili verilmesi gereken özellikleri sıralamıştır. Ojegov ise deyim madde başının ana ögesinin belirlenmesi ve Babkin gibi madde başı deyimın ne tür özelliklerinin sunulması gerektiğine dair önerilerde bulunmuştur. Özetle adı geçen bilim insanları deyim sözlüklerinin kuramsal ve uygulamalı sorunlarına ışık tutmuştur.

5. BULGULAR

5.1. Örneklerle Deyim Sözlüklerinin İncelenmesi

Çalışmamızda konumuz gereği deyim sözlüklerinde yer alan deyim madde başlarından örneklere odaklanılmıştır. Bununla birlikte deyimlerin açıklamalı sözlüklerde de yer aldığını göstermek amacıyla deyimlerin bir tür olarak incelenmesi yolunu açan Uşakov editörlüğündeki *Rus Dilinin Açıklamalı Sözlüğü* (1935-1940) adlı eserden de bir örnek verme gereği duyulmuştur. Bu bağlamda sonraki örnek deyim madde başlarında da (*баш на баш – baş na baş*) deyimine yer verildiğinden, bu deyimın gösterildiği Türk kökenli bir sözcük olan “baş” (*баш – baş*) madde başı seçilmiştir:

БАШ [тюрк. baş—голова]. Только в выражении: баш на баш (арго торговцев)— 1) ровно столько же. Взять баш на баш. 2) вещь за вещь, без придачи. Менять баш на баш.
[баш] (нов.). Сокращение, употр. в новых сложных словах в знач. башкирский, напр. Башреспублика (Башкирская республика).

Resim 1: Sözlükten örnek görüntü

(Kaynak: Uşakov I, 1935: 97)

Sovyet döneminin ilk açıklamalı sözlüğü olarak 4 cilt şeklinde hazırlanan D. N. Uşakov editörlüğündeki bu sözlükte “baş” (*баш – baş*) madde başına bakıldığında hem “baş” sözcüğünün hem de “başa baş, değış tokuş” (*баш на баш – baş na baş*)⁶ deyiminin Rusçaya geçtiği anlaşılmaktadır. Uşakov’un çalışması sözcükleri açıklayan bir sözlük olduğu için söz konusu deyim “baş” madde başının içinde verilmiştir. Bu sözlük, sözcüklerin kökenini gösterme amacı taşıması sebebiyle “baş” sözcüğünün Türk dillerine ait olduğu ve “baş, kafa” anlamına geldiği “baş” madde başının hemen yanında parantez içinde belirtilmiştir. “Baş” sözcüğünün bir tacir/satıcı jargonu olduğu ve

⁵ Yönetme: “Bir birimin belli bir tümleş alması bakımından yerine getirdiği işlev” (Vardar, 2002: 226).

⁶ Bu deyimın diğer anlamları: “ne kar ne zarar”.

yalnızca “başa baş” deyiminde kullanıldığı gösterilmiştir. İki anlamı belirtilmiştir; birincisi, “aynı ölçüde, denk” anlamında olduğu “başa baş almak” (*взять баш на баш – vzyat baş na baş*) örneğiyle tanıklanmıştır. İkincisinin ise “üstüne bir şey vermeden başa baş değiştirmek, değiş tokuş etmek” (*менять баш на баш – menyat baş na baş*)⁷ anlamını taşıdığı açıklanmıştır. “Baş” sözcüğünün yeni bir kullanımının olduğu ve yeni kısaltma sözcüklerde bundan faydalandığı belirtilmiştir. Bilindiği üzere Sovyet döneminde Rus diline çok sayıda kısaltma sözcük dâhil edilmiş âdeta kısaltma yoluyla yeni bir sözcük yapım yöntemi oluşmuştur (bk. Dohman, 2021: 241-245). Uşakov da bu kısaltma yöntemine “Başkurt Cumhuriyeti” (*Башкирская республика – Başkirsкая respublika*) için kullanılan “Baş Cumhuriyet” (*Башреспублика – Başrespublika*) örneğini göstermiştir.

Yukarıda Uşakov’un açıklamalı genel sözlüğünde deyimlerin nasıl yer aldığı gösterilmiştir. İncelemeye dâhil olan ikinci sözlük, deyim sözlüğü türünde hazırlanarak Molotkov editörlüğünde ve yazarlığında; Voynova, Jukov ve Fedorov’un katılımıyla 1967 yılında yayımlanan *Rusça Deyimler Sözlüğü* adlı çalışmadır. Bu sözlüğün amaçları arasında deyimlerin özelliklerini, doğru ve farklı kullanımlarını, eş anlamı ile zıt anlamını, kökenini ve kaynağını göstermek bulunmaktadır. Alfabetik yerleşim düzenine göre hazırlanan sözlükte ana sözcük alfabetik düzende verilmekte ve ana sözcüğün geçtiği deyim gösterilmektedir. Deyimlerde ana sözcük dışında geçen sözcüklere referans yapılmaktadır. Sözlüğün temel kaynakları arasında 1948-1965 yılları arasında 17 cilt olarak yayımlanan “Çağdaş Rus Yazı Dilinin Sözlüğü” (*Словарь современного русского литературного языка*) bulunmakla birlikte çağdaş Rus dilinin tüm açıklamalı sözlükleri, deyimbilim alanında hazırlanan kitaplar, makaleler ve derlemeler taranmıştır. Sözlüğün yazarları tarafından XIX. ve XX. yüzyıla ait sanatsal ve halk edebiyatının deyimleri uzun süren çalışmalar sonucunda özel olarak seçilmiştir. Aşağıda 4000’den fazla deyimden oluşan *Rusça Deyimler Sözlüğü*’nde madde başının nasıl tanımlandığı yine “başa baş” deyimini üzerinden gösterilmiştir.

БАШ ● БАШ НА БАШ. 1. Прост. Вещь на вещь, без придачи, без доплаты (менять, обменивать).— Я тут в одном колхозе видел „кубанку“, она у них на муку идет, съездишь туда, приглядишься, может, выменяешь баш на баш. Е. Мальцев. От всего сердца. Синоним: т а к н а т а к.
2. Устар. Ровно столько же, равное на равное, рубль на рубль (брать, получать прибыли). Марко Данилович.. ловкий оборот затевал.. Баш на баш, пожалуй, возьмет. Мельников-Печерский. На горах.
— Из арго прасолов: „голову на голову“ (менять скот). От тюрк. баş — голова. Лит.: Толковый словарь русского языка, под ред. проф. Д. Н. Ушакова, т. 1, М., 1935, с. 97.

Resim 2: Sözlükten örnek görüntü

(Kaynak: Molotkov, 1968: 33)

“Başa baş” madde başı için ana öge “baş” (*баш*) olarak seçilmiş, bu nedenle “baş” sözcüğü altında ilgili deyim verilmiştir. “Başa baş” anlamına gelen deyim iki anlamı olduğu belirtilmiştir. İlk anlamının basit konuşma dilinde kullanılan “başa baş” anlamını taşıdığı ve “bir eşyayı ek bir ücret ödmeden bir diğeriyle değiştirmek” anlamında kullanıldığı açıklanmış ve E. Maltsev’den bir örnek verilmiştir. “Başa baş” deyiminin eş anlamlısının *tak na tak – tak na tak* olduğu gösterilmiştir. İkinci anlamının ise eskimiş, arkaik olduğu “bir şeyi denk, aynı ölçüde almak” anlamını taşıdığı açıklanmıştır. İlk anlamıyla neredeyse aynı olan ikinci anlamda sadece kullanım farkı vardır. İlk maddede “başa baş değiştirmek” anlamına gelirken ikinci maddede “almak” fiiliyle “başa baş almak, aynı almak” anlamlarında kullanılmaktadır. Deyimin iki anlamı da açıklandıktan sonra sözlüğün bir diğer özelliği olan varsa kökenini ve kaynağını göstermek amaçlandığından daha küçük yazı boyutuyla bu hedef gerçekleştirilmektedir. Jargon olarak deyim “başa baş” (*голову на голову – golovu na golovu*) anlamında kullanılarak “büyük baş hayvanları değiştirmek” anlamını taşıdığı belirtilmekte ve Türk dillerinde bulunan “baş” sözcüğünün Rusçaya geçtiği gösterilmektedir. Bu bilginin kaynağının ise Uşakov’un sözlüğünün birinci cildinin 97. sayfası olduğu belirtilmektedir.

⁷ Bu deyim diğer anlamları: “başa baş değişmek (değiştirmek), trampa etmek”.

Bu incelemeye dâhil edilen üçüncü sözlük yukarıda bahsedilen deyimler sözlüğünün de yazarları arasında bulunan A. İ. Fedorov'a aittir. Fedorov, 1995 yılında 2 cilt şeklinde *Rus Yazı Dilinin Deyimler Sözlüğü*'nü yayımlamıştır. Bu deyim sözlüğünde yaklaşık 13.000 madde başı bulunmaktadır. Sözlüğün önsözünde de belirtildiği gibi Rusça deyimler ve idiomların yanında kalıp ifadeler ve kısmen atasözleri ile özdeyişlere yer verilmiştir. Yazar sözlerinden ise farklı metinlerde tekrar eden kalıp ifadeler seçilmiştir. Yan anlama sahip yazar sözleri ise dâhil edilmemiştir. Deyim madde başı, belirlenen ana sözcüğün ardından verilmiştir. Deyimlerin anlamı tam ve ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmış ve üslup/kullanım etiketleri belirtilmiştir. Açıklamalı bir deyim sözlüğü olarak bu sözlükte de yer alan “başa baş” deyimini aşağıdaki gibi incelenmiştir:

БАШ ◊ БАШ НА БАШ. Устар. Прост. 1. Вещь на вещь, без убытков и прибыли (менять, обменивать). — *А я на Пугача, поистине скажу, сердит. Он, супостат, в великие убытки меня ввёл, ей-бо, право. Ведь я, господа хорошие, товаров сюда понавёз, с бухарцами да с ордой на Меновом дворе менку ладил устроить, баш на баш, как говорится. А... что вышло?.. Тьфу! Сиденью здешнему конца-краю не предвидится* (Шишков. Емельян Пугачёв). *Моим ломтём хлеба сразу заинтересовались: — Эй, пацан, сколь просишь? Давай баш на баш — твой хлеб, моя литра молока* (Л. Гар-тунг. Нельзя забывать).

2. Перен. Равное на равное, ровно столько же (брать, получать). — *Потом я подумал, что теперь, если мне, не ровён час, и не повезёт, если пусть даже не в бою, а на марше осколком или пулей зацепит, — это будет уже не бессмысленно: ведь что-то и я сделал. Это будет баш на баш* (В. Шефнер. Дальняя точка). *Бросок на вершину скалы был ужасен. В жестоких воплях и лязге затворов Латышев довёл-таки людей до гребня скалы. Грудь в грудь, пуля в пулю, баш на баш сошлись! Началась резня* (В. Пиккуль. Баязет).

— От тюрк. baş — голова. *Иду тропой по камню голому, Где встарь казак и делибаш Меняли голову на голову Или по-тюркски баш на баш* (Я. Козловский. Баш на баш).

Resim 3: Sözlükten örnek görüntü

(Kaynak: Fedorov, 2008: 18)

Fedorov'un açıklamalı deyim sözlüğünde deyim madde başı, belirlenen ana sözcüğün ardından gösterilmiştir. Başka bir ifadeyle madde başı için ana öge “baş” seçilmiş bu nedenle “baş” sözcüğünün ardından “başa baş” deyimini verilmiştir. Fedorov'un sözlüğünde ve yukarıda incelenen Molotkov'un editörlüğündeki sözlükte de yer alan “başa baş” deyiminin açıklamaları karşılaştırıldığında birbirinden çok az farkı bulunduğu anlaşılmaktadır. Her iki sözlükte de deyim açıklamaları aynı yapılmıştır. Fedorov'un açıklamasında yalnızca üslup etiketleri değişmiştir. Molotkov ilk anlamının basit konuşma diline ait olduğunu belirtirken Fedorov hem eskiyerek arkaik sözcük olduğunu hem de basit konuşma dilinde kullanıldığını göstermektedir. İkinci anlamı için ise Molotkov eskimiş, arkaik olduğunu belirtirken Fedorov yan anlam olduğunu ifade etmektedir. Bu durum üslup etiketlerinin zamana göre değişiklik göstermesinden kaynaklanabilir. Fedorov da Molotkov gibi sözcüğün kökenine işaret etmiş ve söz konusu deyim Türk dillerinde bulunan “baş” sözcüğünün alıntılanmasıyla oluştuğu bilgisini sunmuştur. Böylece Fedorov'un sözlüğü, üslup etiketleriyle ve geniş bir şekilde yer verdiği örneklerle Molotkov'un editörlüğünde hazırlanan sözlükten ayrılmaktadır.

Tarafımızca değerlendirilen dördüncü sözlük N. M. Şanskiy, V. İ. Zimin ve A. V. Filipov tarafından eğitici sözlükbilim alanında hazırlanan “Rusça Deyimler Okul Sözlüğü: Sözcük Öbeklerinin Anlamı ve Kökeni” adlı çalışmadır. Okul öğrencileri, üniversite öğrencileri, filologlar, okul ve üniversite öğretmenleri için hazırlanan sözlükte yaklaşık 1500 deyim bulunmaktadır. Böylece okul sözlükleri için hacim açısından en alt sınırdaki hazırlanmıştır. Çalışmada deyimlerin anlamı kısaca açıklanmış ve kökenine yer verilmiştir. Bu sözlükte de bulunan “başa baş” deyimini aşağıdaki gibi incelenmiştir:

БАШ ҖА БАШ. Устар. и прост. Одно на другое (при обмене); услуга за услугу. Вероятно, полукалька с соответствующего татарск. оборота. Тюрк. б а ш — голова. Первонач. — в речи прасолов (оптовых торговцев скотом).

Resim 4: Sözlükten örnek görüntü

(Kaynak: Şanskiy, Zimin ve Filipov, 2001: 17)

“Başa baş” madde başının hemen yanında eski ve arkaik bir sözcük olduğu, aynı zamanda basit konuşma dilinde kullanıldığı bilgisi verilmektedir. Ardından anlamı “başa baş, değiş tokuşta denk” şeklinde tanımlanmaktadır. Deyimin kökeninin Tatar Türkçesine dayandığı, “kısmen öyküntü/taklit” (*полукалька – polukalka*) olduğu gösterilmektedir. Böylece “baş” (*баш*) sözcüğünün Türk dillerinden, “-e, -a” yönelme anlamı katan (*на – на*) edatının ise Rusçadan alıntılanmasıyla “başa baş” (*баш на баш*) anlamındaki deyim oluşmuştur. Son olarak bu deyim ilk başta tüccarların (sığır toptancılarının) konuşmalarında ortaya çıktığı açıklanmaktadır. Eğitici bir sözlük olduğu için söz konusu madde başının kullanım özellikleri, tanımı, etimolojisi ve nasıl ortaya çıktığı kısaca tasvir edilmektedir.

Yukarıdaki verilen örnekler deyim sözlüklerinde sunulan madde başlarının içeriğini ve özelliklerini göstermesi bakımından sözlükbilimcilere ışık tutmaktadır. İncelenen sözlükler gösterilen madde başları üzerinden değerlendirildiğinde açıklanmalı bir sözlük olan Uşakov’un çalışmasının sözcüklerin anlamını ve kullanımını gösterme eğiliminde bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla “baş” madde başının anlamı açıklandıktan sonra bu ögeyle oluşan “başa baş” deyimine yer verilmiştir. 4000’i aşan deyim madde başıyla Molotkov’un sözlüğü “başa baş” deyimini için verdiği tanımlar, örnekler, üslup etiketleri ve köken bilgisiyle detaylı bilgiler sunmaktadır. Fedorov’un 2 ciltlik yaklaşık 13.000 deyimden oluşan sözlüğü hacim olarak Molotkov’un sözlüğünü aşmaktadır. Dolayısıyla “başa baş” deyimini için verilen örnekler daha fazladır. Fedorov’un sözlüğü Molotkov’un sözlüğüne kıyasla daha güncel bir çalışma olması sebebiyle üslup etiketleriyle de ayrılmaktadır. Köken bilgisi ise hem Fedorov’un hem Molotkov’un sözlüğünde verilmiştir. Şanskiy, Zimin ve Filipov tarafından hazırlanan deyim sözlüğü ise aynı zamanda eğitici sözlük kategorisinde bulunduğu için “başa baş” deyimini kısa ve öz bir şekilde açıklamıştır. Üslup etiketleri bakımından ise Fedorov’la aynıdır. Köken bilgisi ise yine verilmiştir. İncelenen bu dört sözlük farklı yıllarda hazırlanmış olması nedeniyle üslup etiketlerinde birtakım farklılıklar gösterse de açıklamalar ve köken bilgisi bakımından benzerdir. Madde başıyla ilgili yapılan açıklamalar ve örnekler ise sözlük yazarına ve sözlüğün hacmine bağlıdır. Nitekim bir sözlüğün hazırlanmasındaki başat sorunlardan biri olan sözlüğün hacminin ve amacının belirlenmesi deyim sözlükleri için de öne çıkmaktadır. Bununla birlikte hedef kitlenin tespiti sözlüğün amaçlarının ve kapsamının çizilmesi bakımından önemlidir. Değerlendirilen dört sözlük de farklı hacimlerde ancak madde başlarının özellikleri hemen hemen aynıdır. Örnek verilen madde başları çerçevesinde söz konusu dört sözlüğün nitelik ve değer bakımından eşit olduğunu söylemek yanlış olmaz.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bir dilin en parlak unsurları niteliğindeki deyimler, özel bir tür olan deyim sözlüklerinde ele alınmakla birlikte açıklamalı sözlük türlerinde de genellikle bulunmaktadır. Rus sözlükbilim geleneğinde eski dönemlerden itibaren deyimlere yer verilmiştir. 1950’li yıllarda V. V. Vinogradov’un çalışmaları sayesinde deyimbilimin bir bilim alanı olarak kabul edilmesiyle deyim sözlüklerinin bir tür olarak hazırlanması sağlanmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi deyim sözlükbilim alanındaki ilk bilimsel çalışma A. İ. Molotkov editörlüğünde oluşturulan *Rusça Deyimler Sözlüğü* (1967) adlı eserdir. Molotkov bu sözlük üzerinde çalışırken deyim sözlüklerinin kuramsal ve uygulama sorunlarını da saptamıştır.

Deyimlerin tespiti ve sözlüklerde yer almasının planlanması son derece önemlidir. Bu incelemede deyim sözlüklerinin hazırlanması sırasında dikkate alınması gereken kuramsal ilkeler Molotkov, Arsenteva, Babkin ve Ojegov adlı bilim insanlarının yaklaşımları aracılığıyla tespit edilmiştir. Bu çerçevede en önemli hususun, deyim madde başlarının seçimi olduğu anlaşılmıştır. Sözlükte yer alacak deyimler, kullanım alanları göz önünde bulundurularak fişlenmelidir. Sözlüğe yazı dilinin deyimleri, ağızlardaki deyimler, jargon deyimleri ya da tamamının dâhil olup olmayacağına karar verilmelidir. Başka bir ifadeyle sözlükte yer alacak deyimlerin türü

belirlenmelidir. Burada sözlüğün büyük, orta ya da küçük bir sözlük olarak hacminin planlanması da önemli rol oynamaktadır. Deyim madde başları seçildikten sonra hangi ana sözcük (isim, fiil, sıfat vb.) altında verileceği tespit edilmelidir. Söz gelişi, incelemeye konu olan “başa baş” (*баша на баша*) deyim madde başının ana sözcüğü Molotkov’un ve Fedorov’un deyim sözlüğünde “baş” (*баш*) olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda yukarıda da anlatıldığı üzere Molotkov, Arsenteva, Babkin ve Ojegov gibi bilim insanlarının ana sözcüğün tespiti sorununun çözümüne yönelik ayrıntılı önerilerde bulunduğu anlaşılmıştır. Ana sözcük altında sunulan deyim madde başlarının anlamı kısa ve öz şekilde açıklanmalı, üslup, kullanım özellikleri belirtilmeli, doğru örneklerle anlamı pekiştirilmeli ve sözlük ile yazarının amacına bağlı olarak alıntılanan deyim kökeni ve kaynağı sunulmalıdır. Birbirleriyle anlam, biçim ve kullanım açılarından bağlantılı olan deyimlere atıf yapılmalıdır; eş anlamlı ya da ilgili deyimlere yönlendirilerek aralarında karşılaştırma imkânı tanınmalıdır. Bu husus sözlüğün tutarlılığı açısından da son derece önemlidir. Sözlükte deyimlerin yerleşim düzeni (alfabetik, tematik) ve özellikleri konusu planlanması gereken bir diğer husustur. Sözlük okuyucusunun aradığı deyim hızlı ve kolay bir şekilde bulabilmesi için sözlüğün tematik bir yerleşim düzeni varsa alfabetik dizininin de sözlük sonunda verilmesi kullanım açısından faydalı ve işlevsel olacaktır. Tarafımızca tespit edilen sorunlar, sonuçlar ve öneriler Rusçanın dışında Türkçe ve diğer dillerde oluşturulması planlanan deyim sözlüklerinde ana ögenin belirlenmesi, deyim madde başının açıklanması ve özellikleri gibi kuramsal ve uygulama sorunlara farklı bir bakış açısı getireceği düşünülmektedir. Bununla birlikte elde edilen sonuçlar ve sunulan öneriler diğer sözlük türlerinin kuramsal ve uygulama sorunlarının çözümüne de ışık tutabilir.

KAYNAKÇA

- Arsenteva, E. F. (2010). The Main Problems of Multilingual Phraseological Dictionary Compilation. *New Trends in Lexicography: Ways of Registering and Describing Lexis*. Elde edilme tarihi: 25.05.2021, https://kpfu.ru//staff_files/F1162143776/2009Ivanovostatja.pdf
- Ataklı-Saçak, F. (2020). *Rusçada Zıt Anımlı Deyimler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi.
- Babkin, A. M. (1964). “Frazeologiya i leksikografiya”, *Problemi Frazeologii*, (Ed. A. M. Babkin), Nauka, Moskva, Leningrad.
- Dohman, Ü. (2021). *Rus Sözlükbilimi*, Paradigma Akademi, Çanakkale.
- Dubiçinskiy, V. V. (2008). *Leksikografiya Russkogo yazıka*, Nauka, Flinta, Moskva.
- Fedorov, A. İ. (2008). *Frazeologičeskiy slovar Russkogo literaturnogo yazıka*, 3. Baskı, Astrel: AST, Moskva.
- Hartmann, R. R. K. ve Gregory, J. (2002). *Dictionary of Lexicography*, 2. Baskı, Routledge, London, Newyork.
- Kozırev, V. A. ve Çernyak, V. D. (2015). *Leksikografiya Russkogo yazıka. Vek nıneşniy i vek minuvşiy*, 2. Baskı, İzdatelstvo RPGU im. A. İ. Gertsena, St. Peterburg.
- Krisin, L. P. (2007). *Sovremenniy Russkiy yazık, Leksiçeskaya semantika, Leksikologiya, Frazeologiya, Leksikografiya*, Akademiya, Moskva.
- Larin, B. A. (1977). “Oçerki po frazeologii (o sistematizatsii i metodah issledovaniya frazeologičeskih materialov)”. *İstoriya russkogo yazıka i obsçeye yazıkoznaniye (izbranniye raboti)*, (Derleyenler: B. L. Bogorodski ve N. A. Meşçerski), Prosveşeniye, Moskva.
- Molotkov, A. İ. (1977). *Osnovi frazeologii russkogo yazıka*, Nauka, Leningrad.
- Ojegov, S. İ. (1974). *Leksikologiya, Leksikografiya, Kultura reçi, Vışşaya şkola*, Moskva.
- Şanskiy, N. M., Zimin, V. İ. ve Filipov, A. V. (2001). *Şkolniy frazeologičeskiy slovar Russkogo yazıka: znaçeniye i proishojdeniye slovosocetaniy*, 4. Baskı, Drofa, Moskva.
- Şçerba, L. V. (2004). *Yazıkovaya sistema i reçevaya deyatelnost*, 2. Baskı, Editorial URSS, Moskva.
- Uluoğlu, M. (2002). “Rusçadaki Deyimlerin Genel Özellikleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 331-338.
- Uşakov, D. N. (1935). *Tolkoviyy slovar russkogo yazıka*, Cilt I, Ogiz, Moskva.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual, İstanbul.
- Voynova, L. A., Jukov, V. P., Molotkov ve A. İ., Fedorov, A. İ. (1968). *Frazeologičeskiy slovar Russkogo yazıka*, (Ed. A. İ. Molotkov), 2. Baskı, İzdatelstvo “Sovetskaya entsiklopediya”, Moskva.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).